

FURTUL CA COMPORTAMENT DEVIANT ȘI CA INFRACTIUNE CONTRA PATRIMONIULUI

Stanislav CEBOTARI, lector superior

Departamentul de Psihologie, Securitate și Drept
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Rezumat. Majoritatea infractorilor cu vârsta de 18-25 ani, care au săvârșit infracțiuni contra patrimoniului, în special furturi, au un stagiul de hoț format din copilărie, sunt considerați „sănătoși psihic”, dar în adolescență au trecut printr-un nivel scăzut de trai și au avut modele sociale negative care le-a distrus sistemul de valori și care i-au determinat să comită infracțiuni.

Cuvinte cheie: infractor, furtul ca infracțiune contra patrimoniului, condamnat, recidivă infracțională, socializare, resocializare.

THE THEFT AS DEVIANT BEHAVIOR AND AS INFRACTION AGAINST PATRIMONY

Abstract. The majority of offenders aged 18-25 years, who committed theft, have a thief's experience formed in the period of childhood, are considered „healthy mentally“, but in adolescence they passed through a low level of living and they had negative social examples who destroyed their system of values who influenced them to commit theft.

Key words: offender, theft as a crime against the patrimony, convicted, criminal offense, socialization, resocialization.

Analizând literatura de specialitate, putem identifica mai multe aspecte în aprecierea furtului ca manifestare comportamentală.

Furtul poate fi analizat din diferite perspective, în funcție de interesele științifice: sau ca tip de infracțiune, sau ca formă de manifestare a comportamentului deviant.

Problema comportamentului deviant este una complexă și multiplu determinată, cu impact diversificat asupra societății. Din aceste considerente trebuie puse, la baza definirii și evaluării comportamentului deviant, cercetările juridice, sociologice, morale, culturale, psihologice, capabile să evidențieze evoluția și tendințele fenomenului de devianță în diferite comunități și în diferite perioade de timp.

Vom încerca în teza prezentată să vorbim despre fenomenul furtului din mai multe perspective – psihologică, socială și juridică – prin prisma personalității infractorului.

Studiile psihologice explică devianța ca un comportament caracterizat prin abatere de la normele existente în societate și manifestat prin dezechilibrul proceselor psihice, absența controlului moral și estetic asupra propriului comportament, prin dereglarea proceselor de auto-actualizare și dezadaptare. Cercetările efectuate încearcă să evidențieze și să explice rolul personalității în devianță, să explice în ce măsură individul dispune de o capacitate intelectuală, afectivă, volitivă, capabilă să mențină un echilibru între interesele, nevoile, aspirațiile sale și mijloacele legitime de realizare a acestora. Se pune accent pe personalitatea deviantului și pe mecanismele interne, care declanșează trecerea la actul deviant propriu-zis [6].

Experții din sociologie sunt preocupați de analiza cauzelor socioculturale ale fenomenului comportamentului deviant. Ei studiază criminalitatea ca fenomen social, evidențiind și explicând factorii generali și particulari obiectivi, sociali și individuali, care generează acte și fapte antisociale. Experții cercetează integrarea acestor factori și condițiile sociale din punctul de vedere al dependențelor reciproce și al raporturilor lor cu alte fapte și fenomene de natură economică, morală, culturală. Evidențiind procesualitatea evenimentelor etiologice ale devianței, sociologia devianței studiază procesele, fenomenele, instituțiile și relațiile sociale, care pot influența, la un moment dat și într-o anumită măsură, societatea [7].

Cercetările juridice asupra devianței vorbesc despre comportamentul deviant ca despre un fenomen care poate fi caracterizat și raportat doar la normele juridice, adică în orice societate există și funcționează un ansamblu de norme juridice, prin intermediul cărora se asigură ordinea socială.

În orice societate comportamentul deviant acoperă o mare varietate de tipuri – începând cu așa-numitul comportament „excentric”, definit prin gesturi „insolente”, vestimentație deosebită și „dezordine” comportamentală și terminând cu comportamentele disfuncționale sau aberante înscrise în aria delincvenței, a tulburărilor psihice și a subculturilor deviante marginale. Mendelevici [10, p.70] propune propriul model de clasificare, tipologie și descriere a comportamentelor deviante. Generalizând modelele propuse de autorii menționați mai sus, putem include în categoria comportamentului deviant următoarele forme comportamentale:

1. Comportamente caracterizate prin abateri de la normele juridice: delicvența juvenilă, infracțiunile, **inclusiv furturile**.
2. Comportamente aditive: alcoolismul, narcomania, gambling-ul, dependența de calculator, aderarea la cultele distructive ș.a.
3. Comportamente ce au la bază o patologie psihică: psihopatiile, psihozele, nevrozele, accentuările de caracter.
4. Comportamente în baza supradotării.
5. Formele clinice ale devianței: agresivitatea, violența, suicidul, comportamentul sexual deviant, comportamentul amoral.

În acest context, furtul poate fi apreciat ca o formă a comportamentului deviant. El este un act delicvent sau infracțional, care exprimă abatere de la normele juridice și de la cele morale, etice, sociale.

În continuare vom prezenta și analiza diferite abordări ale fenomenului furtului din perspectivă juridică și psihologică [10].

Din perspectivă juridică, furtul este considerat un delict realizat din momentul în care infractorul a sustras proprietatea furată și a avut o oportunitate reală de a dispune de ea după bunul plac (dacă, de exemplu, cele furate au fost depistate la om, când acesta

încerca să le sustragă, acest fapt va fi considerat tentativă de furt, pentru că nu a existat nicio posibilitate reală de a dispune de acest bun) [1].

Furtul mai poate fi definit ca sustragere în taină a proprietății altuia, adică achiziția acestuia fără știrea proprietarului și a altor persoane. Furtul are loc atunci când infractorul preia bunurile în taină și vrea să le sustragă pe ascuns. În acest aspect este necesar să fie determinate aspectele obiective și subiective. Factorul decisiv îl are elementul subiectiv: în cazul în care o persoană crede că fură în secret, dar de fapt el este urmărit (se află sub observație), acesta va fi considerat de asemenea furt. În cazul dat, atitudinea psihologică a celui vinovat față de fapta comisă este principală.

Conform codului penal al RM, publicat în Monitorul Oficial cu Nr. 72-74, 14.04.2009, prin **furt** se înțeleg faptele comise cu scop de câștig material, sechestrarea ilegală, fără compensare, a proprietății altuia în favoarea celui vinovat sau a altor persoane, provocând pagube proprietarului sau altui posesor al acestei proprietăți [9].

Infrațiunea însoțită de furt este privită de legea penală ca o infrațiune contra patrimoniului. Ca infrațiune contra patrimoniului, furtul constituie cea mai primitivă formă de sustragere. Elementul circumstanțial de calificare este îndreptat împotriva persoanei, această interferență între relații sociale diferite – pe de o parte, relații privind patrimoniul, pe de altă parte, relații referitoare la persoană - creează anumite implicații în sfera altor infrațiuni, fapt ce a determinat incriminarea furtului ca infrațiune. Furtul este totdeauna o crimă de proprietate.

Pentru a intra sub incidența legii penale, este suficient să se constate că s-a comis o infrațiune asupra patrimoniului, fără a mai fi necesară dovada că s-a adus o vătămare unui raport patrimonial.

În general, clasificarea infrațiunilor contra patrimoniului sunt incluse în capitolul VI al CPRM și sunt stipulate în 14 articole. Clasificarea acestor infrațiuni sub aspect juridic ne permite să înțelegem caracterul și gradul prejudiciabil și modul de pedeapsă al nelegiuirilor.

În literatura de specialitate se întâlnesc următoarele semne sau indici ale furtului:

- **Scop de câștig (egoist).** Furtul dezinteresat este un nonsens: dacă cineva ia un obiect de la altcineva nu pentru a-l folosi în beneficiu propriu, ci în alt scop, atunci aceasta este o altă infrațiune, dar nu este furt;

- **Gratuitate.** Dacă cineva a luat bunurile, dar a lăsat bani proprietarului pentru ele, acesta nu va fi considerat furt. De asemenea, descoperirea, găsirea unui obiect nu este considerată, de obicei, furt;

- **Retragerea** este o înstrăinare (alienare) a proprietății de deținere de titlu legal al unuia sau altui proprietar, traducerea acestuia în folosință efectivă și trecerea lui în dispoziția infractorului. Retragerea are totdeauna o singură direcție definită în mod clar: de la proprietar către alte persoane, fără drept de proprietate.

Analiza literaturii de specialitate a demonstrat că problema cercetării furtului în știința contemporană în RM este slab dezvoltată. Putem găsi analize în care infractorii sunt descriși doar sub aspect juridic.

Bazându-ne pe tipologia prezentată mai sus, putem evidenția *aspecte psihologice* ale furtului. Putem menționa că toți infractorii care comit infracțiuni contra patrimoniului urmăresc un scop comun: de a sustrage și de a însuși bunuri străine. Infractorii diferă între ei prin diverse calități fizice și psihice, prin comportament, prin specificul tehnicilor de sustragere, cum ar fi: sustragerea cu aplicarea violenței fizice (tâlhărie) și aplicarea violenței psihice (șantaj), sustragerea prin șiretlic (escrocherie), sustragerea pe ascuns, cu „rușine” (furtul și pungășia) ș.a.

În continuare vom prezenta abordările psihologice privind personalitatea infractorului, în special, a hoțului.

Rubenștein S. L. menționează că pentru a descrie trăsăturile de personalitate ale infractorului, în special ale hoțului recidivist, este nevoie să descriem, mai întâi, particularitățile personalității la toate etapele de dezvoltare în calitatea lui de infractor: particularitățile delicventului juvenil, ale infractorului adult, ale infractorului în detenție și ale infractorului în detenție cu recidivă [8].

După **A. Adler**, personalitatea infractorului este un produs al procesului de socializare, în care au loc însușirea și asimilarea de către individ a valorilor, normelor, dispozițiilor, modelelor de conduită, caracteristice societății criminale, comunității sau grupului antisocial. În cadrul procesului de socializare, de maturizare biologică și socială, omul își modelează personalitatea prin învățarea și interiorizarea complexului socio-cultural, pe care îl promovează societatea. Socializarea adultului se construiește pe fondul cunoștințelor, deprinderilor și motivațiilor dobândite în cursul socializării primare, intervenind ulterior factori și agenți caracterizați prin structuri educaționale și mecanisme de influență din ce în ce mai puternice. Criminologul **R.-M. Stănoiu** înțelege prin personalitatea infractorului sinteza trăsăturilor bio-psiho-sociale cu un înalt grad de stabilitate și care sunt definitorii pentru acel individ, care a comis cu vinovăție o faptă ce prezintă pericol social, prevăzută de legea penală. **Gh. Mateuț** relevă prin personalitatea infractorului ansamblul trăsăturilor individuale bio-psiho-sociale ale omului, marcat, la un moment dat, de stigmatul juridic al comiterii unei fapte prevăzute de legea penală. **Gh. Nistoreanu, C. Păun** menționează că personalitatea infractorului sau persoana orientată antisocial se formează în aceleași sfere ale vieții sociale (familie, școală, microgrupuri, medii de producție) ca și personalitatea non-delicventă; ceea ce diferă este conținutul informațiilor receptate și valoarea acordată acestora [4].

Orientarea antisocială a personalității este un proces de durată în care subiectul asimilează cu preponderență informațiile perturbante care îi sosesc din mediul social. Eficiența modelatoare a informațiilor perturbante este în relație directă cu trăsăturile temperamentale și de caracter ale subiectului. Un individ cu trăsături negative de caracter

va fi deosebit de sensibil la informațiile apte să-i stimuleze aceste trăsături care devin cu timpul dominante, determinând orientarea antisocială a personalității. Aceste informații sunt semnificative când subiectul este tânăr. Ele vor modifica structura de personalitate, fapt exteriorizat inițial în acte minore de conduită negativă, care se generalizează treptat, degenerând în acte de conduită antisocială infracțională.

În continuare vom specifica trăsăturile psihologice ale persoanelor condamnate pentru săvârșirea furtului.

Gh. Florian menționează că persoana infractorului în detenție sau a condamnatului prezintă un univers uman specific, este limitată în drepturi și marcată de contradicții și frustrări, de antecedente grave în ceea ce privește normele colectivității, este incapabilă să se reintegreze în societate și să asimileze valorile comunității [3].

După **Andreev**, persoana condamnată se caracterizează drept o persoană care și-a pierdut statutul social, în special cel profesional, statutul economic (lipsa sau restricții în obținerea unui loc de muncă bine plătit, care i-ar permite să adune economii), statutul familial (izolat de familie, de rude). Eșecul sau succesul tratamentului din penitenciar sau probațiune poate fi evaluat după numărul recidiviștilor. Studiul recidiviștilor arată deficiențe individuale și sociale, un cumul de deficiențe sanitare, biologice și intelectuale și o lungă istorie de excluderi și respingeri sociale ce îi fac „marginali” în cadrul comunității în care trăiesc (**J. Selosse și alții, 1974**). După **H.F. Ellenberger**, „deținutul recidivist” (alături de caracteristicile pe care le posedă un infractor și un deținut) este pus în relație cu o seamă de fenomene specifice, psihosociale care apar în medii închise – ambianță unde există o barieră între interior și exterior, greu de trecut, barieră care funcționează cu dublu sens. Spitalele (de contagioși, de psihotici etc.), lagărele de prizonieri, penitenciarele etc. fac parte din mediile, în cadrul cărora apar un șir de fenomene psihosociale. Analizând cele expuse mai sus, ni se pare peremptoriu că delicventul recidivist mai are, pe lângă toate celelalte caracteristici, în antecedentele sale și „școala penitenciarului”. Această experiență umană tragică lasă urme de neșters în psihicul individului, în comportamentul lui, în raporturile sale cu mediul de trai și mai ales în raporturile sale cu autoritatea. **M. J. Chandler** subliniază că un mare număr de recidive sunt asociate cu o persistentă gândire egocentrică a infractorului. De asemenea, se mai poate stabili că gândirea egocentrică e însoțită de o slabă capacitate de adaptare socială etc. Rezultatele cercetărilor arată că egocentricul acceptă greu să fie dezaprobat, în timp ce aprobarea îl stimulează pozitiv [9].

Alături de egocentrismul marcat, personalitatea deținutului recidivist mai este caracterizată și printr-o imaturitate persistentă. Înseși actele antisociale sunt semne evidente ale unei imaturități, ale faptului că infractorul e imatur fie pe plan intelectual, fie pe plan afectiv. Imaturitatea intelectuală nu trebuie înțeleasă ca fiind identică cu coeficientul de inteligență (QI) scăzut. Imaturitatea intelectuală înseamnă capacitatea

redușă de a stabili un raport rațional între pierderi și câștiguri în proiectarea și efectuarea unui act infracțional.

Cercetătorul autohton **S. Rusnac** afirmă că delinvenții juvenili sunt acei indivizi al căror „proces de socializare” nu a fost dus până la capăt și, din aceste considerente, este nevoie ca ei să fie supuși unui nou proces de resocializare [5].

După **Butoi T.**, hoțul recidivist se caracterizează ca o persoană cu un spirit de observație bine dezvoltat, cu orientare promptă în situații de furt, organizează cu ușurință și rezeziune planuri de acțiune bazate pe elemente concrete. Mijloacele lui de operare, deși unele ingenioase, se bucură totuși de puțină variabilitate. Sistemul de acțiune într-o situație sau alta se bazează, în general, pe imitație, iar atunci când elaborează un plan propriu, acesta este aplicat de multe ori în situații inadecvate, ceea ce favorizează deconspirarea lui. Ca și ceilalți infractori, nici hoțul nu are o gândire cu calități deosebite, deoarece reflecția este limitată de preocupările specifice ale hoțului. În ceea ce privește voința și personalitatea lui, putem menționa că hoțul lucrează după „șabloane și rețele” cu variație minimă, aceștia sunt naivi, lipsiți de calități ale voinței dotate cu sens etico-social. Înclinația spre risc este deosebit de mare, fapt pentru care ei mizează de multe ori pe elemente cu puține șanse de reușită. Reacția tipică este de a scăpa de obiectul furat și de a da bir cu fugiții. Hoțul nu se apără și nu opune rezistență decât în cazul când este atacat fizic. Coincidența unor factori externi cu nereușita acțiunii îl face să fie superstițios, uneori chiar mistic. În special hoții de buzunare sunt considerați persoane necinstite care înșeală pe alții, profitând de încrederea oamenilor și săvârșesc cea mai primitivă acțiune infracțională. Actul în sine constă din mișcări relativ simple: întinderea mâinii, apucarea obiectului, tragerea lui spre infractor, camuflarea și adăpostirea obiectului într-un loc ascuns. Mobilitatea fizică, vioiciunea mișcărilor sunt rezultate, în primul rând, ale exercițiului și, în al doilea rând, sunt favorizate de unele predispoziții native (mobilitatea proceselor nervoase fundamentale, nivelul de dezvoltare a analizatorilor). **Butoi T.**, studiind diferite categorii de infractori sub aspectul particularităților psihologice, a stabilit anumite *caracteristici comune*, care se regăsesc la majoritatea celor care încalcă în mod frecvent legea: *instabilitate emotiv-acțională, inadaptare școlară, sensibilitate ridicată, duplicitate comportamentală, imaturitate intelectuală, imaturitate afectivă, frustrare, complexe de inferioritate, egocentrism, agresivitate, indiferență afectivă, ș.a.*

Instabilitatea emotiv-acțională este o trăsătură esențială a personalității dizarmonice a infractorului adult sau minor, o latură în care traumatizarea personalității se evidențiază mai bine pe planul componentei cognitive. Instabilitatea emotivă face parte din stările de dereglare a afectivității infractorilor, fiind caracterizată prin: lipsa unei autonomii afective, insuficienta dezvoltare a autocontrolului afectiv, slaba dezvoltare a emoțiilor și sentimentelor superioare, îndeosebi a celor morale, etc. Toate acestea conduc

la lipsa unei capacități de autoevaluare și de evaluare adecvată, la lipsa de obiectivitate față de sine și față de alții.

Inadaptarea școlară și socială generează atitudini antisociale, rezultate din influențe negative de mediu, succedate în înrădăcinarea unor deprinderi și obișnuințe negative, care pot fi actualizate cu diferite ocazii nefavorabile, conducând la reacții atipice, devianță și infracțiune.

Sensibilitate ridicată la anumiți excitanți din ambianță, care stimulează reacții atipice comportamentale, deoarece îi lipsește inhibiția ca proces social. Atingerea intereselor personale, indiferent de consecințe, duce la mobilizarea excesivă a resurselor fizice și psihice.

Duplicitatea comportamentală – infractorul se maschează nu numai în perioada în care comite fapta infracțională, ci tot timpul. Infractorul joacă rolul omului corect, onest, este conștient de caracterul socialmente distructiv al actului infracțional. Necesitatea tăinuirii, a „vieții duble”, îi formează infractorului deprinderi care îl izolează mult de societate, de aspectul normal al vieții.

Imaturitatea intelectuală constă în incapacitatea infractorului de a prevedea pe termen lung consecințele acțiunii sale antisociale; o capacitate redusă de a stabili un raport rațional între cost-beneficiu în proiectarea și efectuarea unui act infracțional, comiterea infracțiunii efectuându-se în condițiile unei prudențe minime față de pragul de toleranță a conduitelor în fapt.

Imaturitatea afectivă duce la o rigiditate psihică, la reacții disproporționate, predominând principiul plăcerii în raport cu cel al realității, la comportamente infantile (accese de plâns sau lipsa compasiunii la durerea cuiva, crize etc.) pentru obținerea unor avantaje imediate, minore, uneori total ne semnificative. Imaturitatea afectivă asociată cu imaturitatea intelectuală predispune infractorul la manifestări și comportamente antisociale cu urmări deosebit de grave. Aceasta constă în incapacitatea infractorului de a prevedea pe termen lung consecințele acțiunii sale antisociale. Este admisă ipoteza că infractorul se limitează strict la prezent, acordând o mică importanță viitorului. Autorul concluzionează că infractorul este centrat pe prezent și nu diferențiază cert delincvența de nondelincvență [2].

Frustrarea apare când infractorul este privat de unele drepturi, recompense, satisfacții. Ea este resimțită în plan afectiv-cognitiv ca o stare de criză, care dezorganizează, pentru moment, activitatea corticală de coordonare a acțiunilor, surescitând sub-cortexul. Infractorii puternic frustrați au tendința să-și piardă pe o clipă autocontrolul, acționând haotic, inconstant, atipic, agresiv și violent cu urmări antisociale grave.

Complexul de inferioritate incită adesea la comportamente compensatorii, iar în cazul infractorilor – la comportamente de tip inferior, orientate antisocial.

Egocentrismul reprezintă tendința individului de a raporta totul la el însuși; când nu-și realizează scopurile propuse devine invidios și susceptibil, dominator și chiar despot, își maximizează calitățile și succesele, iar atunci când greșește, în loc să-și reconsidere poziția, atacă cu virulență.

Agresivitatea apare numai atunci când individul este împiedicat să-și satisfacă dorințele și se manifestă printr-un comportament violent și distructiv, canalizat spre alții. J. Pinatel distinge două forme distincte ale agresivității: *ocazională* și *profesională*. Prima se caracterizează prin spontaneitate și violență, fiind întâlnită des în crimele pasionale, a doua se caracterizează printr-un comportament violent, durabil, care se relevă ca o constantă a personalității infractorului, acesta manifestându-se agresiv în mod deliberat, conștient.

Indiferența afectivă este strâns legată de egocentrism și mai poartă numele de insensibilitate morală, caracterizată prin incapacitatea de a înțelege durerile și nevoile celorlalți, prin satisfacția resimțită față de durerile altora. Ea se formează de la vârste timpurii, fiind una dintre principalele curențe ale procesului socializării, un rol important deținându-l în acest plan funcționarea defectuoasă a structurii familiale, precum și stilul educațional adoptat în cadrul acestei microstructuri. De obicei, infractorul nu este conștient de propria-i stare de inhibare emoțională, ceea ce explică atât calmul, cât și sângele rece cu care sunt comise o serie de infracțiuni de o violență extremă. Legătura strânsă dintre indiferența afectivă și egocentrism constă în faptul că infractorului îi este străin sentimentul vinovăției, al culpabilității.

Aceste componente ale personalității infracționale se pot întâlni și la celelalte persoane (neinfractori), fără a deveni însă elemente dominante ale personalității, nu au consistența și frecvența întâlnită la infractori, nu sunt orientate spre infracționalitate.

Stabilitatea emoțională (incluzând toleranța la frustrare) este o proprietate individuală importantă, care determină capacitatea de a rezista la stres și factori de frustrare.

Ca urmare a orientării axiologice, a sistemului de valori pe care îl posedă, infractorul este incapabil din punct de vedere psihic să desfășoare o muncă socială susținută. Această incapacitate este dublată de disprețul față de muncă, de atitudinea negativă față de cei ce desfășoară o activitate organizată, productivă. Această atitudine nu este generată totdeauna de deficiențe ale voinței. Procesele volitive funcționează la ei în mod normal, conținutul lor se îndreaptă spre acțiuni conflictuale în raport cu societatea, spre acțiuni antisociale.

În concluzie, putem menționa că majoritatea hoțiilor au un stagiul de hoț format din copilărie. Ei sunt considerați „sănătoși psihic”, dar în adolescență au trecut printr-un nivel scăzut de trai și au avut modele sociale negative, care le-a distrus sistemul de valori și care i-au determinat să comită infracțiuni.

Bibliografie

1. Butoi T. Psihologia judiciară. București: Editura Trei, 2012. pag.71.
2. Butoi T. Psihologia judiciară. București: Editura Trei, 2012. pag.73.
3. Florian Gh. Psihologie Penitenciară. București: Oscar-Print, 2001. p.51.
4. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București: Editura Europa Nova, 1996.
5. Rusnac S. Psihologia dreptului. Editura ARC, 2000. p. 162.
6. Глоточкин Л. Тезысы докладов на II сезде психологов. М., 1993. pag. 225.
7. Djecabaev U.S. О социально-психологических аспектах преступного поведения. Алма-Ата, 1971. pag. 125.
8. Димитриев Ю.А., Казак Б.Б. Пенитенциарная психология. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2007. p. 92.
9. Димитриев Ю.А., Казак Б.Б. Пенитенциарная психология. Ростов-на-Дону: «Феникс», 2007. p. 93.
10. Менделеевич В.Д. Психология девиантного поведения. Санкт-Петербург, 2008. p. 156.
11. <http://www.gov.md/ro/advanced-page-type/datestatistice>, date statistice infracțiuni contra patrimoniului în perioada 2013-2014, MAI, R.M. (vizitat 26.10.2015).